

УДК 338.4

Поручинська І.В.,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Поручинський В.І.,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Слащук А.М.,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ГОСПОДАРСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ ЄВРОРЕГІОНУ «БУГ»

Розкрито суть понять «прикордонний регіон» і «прикордонний господарський комплекс». Проаналізовано особливості становлення євро регіону «Буг» як найбільш ефективної форми співробітництва на польсько-білорусько-українському прикордонні. Визначено специфіку сучасного розвитку Волинського, Люблінського та Брестського прикордонно-господарських комплексів. Зазначено перспективні напрями щодо їхнього подальшого економічного розвитку.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, прикордонний регіон, прикордонно-господарський комплекс, євро регіон «Буг».

Раскрыта суть понятий «пограничный регион» и «пограничный хозяйственный комплекс». Проанализированы особенности становления евро региона «Буг» как наиболее эффективной формы сотрудничества на польско-белорусско-украинской границе. Определена специфика современного развития Волынского, Люблинского и Брестского погранично-хозяйственных комплексов. Отмечены перспективные направления их дальнейшего экономического развития.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, пограничный регион, погранично-хозяйственный комплекс, евро регион «Буг».

Poruchynska I.V., Poruchynsky V.I., Slashchyk A.M. THE FEATURES OF MODERN DEVELOPMENT OF FRONTIER ECONOMIC COMPLEXES OF EUROPEAN REGION "BUG"

The essence of concepts "frontier region" and "frontier economic complex" are exposed. The features of the formation of the Euroregion "Bug" as the most effective form of cooperation in the border of Poland, Belarus and Ukraine are analyzed. A specific of modern development Volyn, Lublin and Brest frontier-economic complexes is certain. The perspective directions in relation to further economic development of these complexes are marked.

Key words: transfrontal collaboration, frontier region, frontier-economic complex, European region "Bug".

Постановка проблеми. У сучасних умовах розширення процесів глобалізації зростає роль розвитку прикордонних регіонів і транскордонного співробітництва, адже відкриваються нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях і підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Транскордонне співробітництво в умовах розвитку інтеграційних процесів має властивість прискорювати процеси вирівнювання

якості життя населення прикордонних територій, приводити її до середньоєвропейського рівня та сприяти вільному переміщенню товарів, капіталів і людей через кордон. Воно забезпечує мобілізацію місцевих ресурсів і підвищення ефективності їх використання, робить можливим об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем у транскордонному регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання транскордонного співробітни-

цтва і його форм досить широко представлені в сучасних наукових дослідженнях. Одними з перших робіт у цьому напрямі були праці П.В. Луцишина, Н.П. Луцишин, С.В. Федонюка й інших. Окремі питання транскордонного співробітництва розробляли такі вчені, як: С.І. Іщук, Г.В. Балабанов, В.П. Нагірна, Г.П. Підгрушний, Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, Н.А. Мікула та інші. Проте зазначений аспект економічного життя держави та її окремих регіонів перебуває в процесі постійного розвитку та змін, тому потребує постійної уваги й аналізу.

Виклад основного матеріалу. Прикордонний регіон визначається як адміністративно-територіальна одиниця, що перебуває на наступному після державного рівні та розташована безпосередньо вздовж державного кордону [4, с. 140]. Отже, в Україні прикордонними регіонами можна вважати 18 областей, шість з яких входять до складу чотирьох єврорегіонів: Карпатського єврорегіону, єврорегіонів «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут».

Досить високий рівень розвитку транскордонного співробітництва спостерігається в межах єврорегіону «Буг», учасниками якого є Волинська область (Україна), Люблінське воєводство (Республіка Польща), Брестська область (Республіка Білорусь). Як асоційовані члени у складі української сторони 2000 р. було прийнято Жовківський і Сокальський райони Львівської області

Важливими чинниками розвитку єврорегіону «Буг» є порівняно компактні розміри регіону, зручності сусідського положення, давня освоєність територій, досить значна середня густина населення і співрозмірний економічний потенціал, наявність транспортної інфраструктури і прикордонних транспортних переходів, транзитність територій членів об'єднання, подібність історії розвитку господарства, давні традиції зовнішньоекономічних зв'язків. Члени об'єднання утворюють суцільний територіальний масив, що суттєво розширює можливості встановлення контактів між господарськими комплексами прикордонних територій, збільшує можливість їх взаємного впливу, надає територіальним зв'язкам більшу тісноту і стійкість [1].

Прикордонний господарський комплекс (далі – ПГК) – це складна поліструктурна система, яка характеризується багатокомпонентним вмістом і складною внутрішньою будовою. Йому властива різна функціональна структура. До елементів функціонально-галузєвої структури ПГК єврорегіону «Буг» відносяться галузеві та міжгалузеві комплекси [6].

Особливе значення серед чинників впливу на розвиток транскордонного регіону, належить людським ресурсам. Загальна площа території єврорегіону становить близько 81 тис. км², на якій проживає майже 5 млн. мешканців, зокрема, на польській частині – 44,8%, на білоруській – 29,1% і на українській – 26,1%.

Основною галуззю економіки єврорегіону є промисловість. До її основних підгалузей належить машинобудування, харчова і легка промисловість, промисловість будівельних матеріалів, лісова та деревообробна тощо.

Другою за значенням галуззю є сільське господарство. У ньому зайнята значна кількість працюючих. Провідними напрямками спеціалізації сільського господарства є вирощування зернових культур, картоплі, цукрових буряків, хмелю, тютюну, городини й овочів. Однак їм властива невисока продуктивність виробництва. Це пояснюється низьким рівнем агротехніки та роздрібненістю господарства на польській стороні, а також недостатнім інвестуванням переробних галузей, що призводить до значних втрат сировини, оскільки вона не переробляється на місці вирощування. Водночас значна частина сільськогосподарської продукції вже зараз перевищує власні потреби на неї, і вона може бути направленою на ринки інших територій поза межами єврорегіону.

Розвинутим на території єврорегіону «Буг» є паливно-енергетичний комплекс. В українській і польській частинах єврорегіону функціонує вугільна і торфовидобувна промисловість, а в Білоруській – торфовидобувна.

Так, у Волинському ПГК на нього припадає 8,3% загального обсягу промислового виробництва, і включає він підприємства добувної промисловості, що спеціалізуються на видобутку і переробці твердого мінерального палива (кам'яного вугілля, торфу), природного газу (Локачинська дільниця газопромислового управління «Львівгаз-видобування»),

а також підприємства, що здійснюють постачання і розподіл природного газу й електроенергії. Електроенергія постачається від Добротвірської державної районної електростанції (далі – ДРЕС) і Рівненської атомної електростанції (далі – АЕС). Крім того, підприємствами державного лісогосподарського об'єднання «Волиньліс» і міжгосподарськими лісопідприємствами агропромислового комплексу виробляється основний обсяг паливних дров.

На території Люблінського воєводства розташований Люблінський кам'яновугільний басейн, а також вугільні шахти Богданки в Ленчинському повіті. У Люблінському воєводстві є дві великі електростанції – у Полянці та в Стальовій Волі, а на території Брестської області на річці Логозва розташована Логозвинська гідроелектростанція [2; 10].

Машинобудівний комплекс також посідає вагоме місце в структурі прикордонного господарства. Найбільший розвиток має сільськогосподарське машинобудування й автомобілебудування, які дають до 22% виробництва продукції в кожній із країн. Найбільша концентрація підприємств машинобудування в обласних центрах – Луцьку, Любліні та Бресті. Окремі підприємства є і в інших міських населених пунктах. Так, у Любліні є автомобільний завод, завод сільськогосподарських машин, завод із виробництва вагів. У Саноці розміщений завод із виробництва автобусів. Сільськогосподарське машинобудування і тракторобудування розвивається в Любліні, Белжечі, Аннополі, Дебліні, авіабудування – у Свиднику (виробництво гелікоптерів), Краснику (виробництво підшипників).

На території Волинської області машинобудівним центром є Луцьк. Найбільшими підприємствами галузі є Публічне акціонерне товариство «СКФ Україна», Товариство з обмеженою відповідальністю «Кромберг енд Шуберт Україна», Державне підприємство «Луцький ремонтний завод «Мотор»», Дочірнє підприємство «Автоскладальний завод № 1», яким належить понад 90% загальнообласних обсягів продукції цього виду діяльності [7].

Область робить вагомий внесок у виробництво продукції машинобудування в Україні. Понад 90% електричних трансформато-

рів, майже 30% лічильників для рідин, понад 15% термостатів, моностатів (стабілізаторів тиску), виготовлених у державі, належить підприємствам області [7].

Також підприємства машинобудування розміщені в Ковелі (виготовлення сільськогосподарських машин, устаткування для залізничного транспорту), Рожищах (обладнання для тваринницьких ферм і виробництва кормів), Ківерцях (обладнання для лісової промисловості).

У Брестському ПГК розвивається виробництво побутової техніки, зокрема й газових плит (ВВАВ «Брестгазоапарат», м. Брест), а також різноманітного верстатного обладнання і дрібної побутової техніки (Барановичівський верстатобудівний завод ЗАТ «Атлант», м. Барановичі).

Також на основі місцевої сировинної бази сформований досить потужний будівельно-індустріальний комплекс. Він дає до 50% загального виробництва на територіях деяких видів продукції, наприклад, м'яких покрівельних матеріалів – у Волинській області, будівельного скла – у Тарнобжезьку, цементу – у Холмі, бетону та залізобетону (Люблін, Любартов), гранітного щебеню – у Микашевичах (Білорусь).

Хімічна промисловість розвинута лише в Люблінському ПГК і представлена виробництвом азотних добрив у Пулавах, де розташований найбільший завод у Польщі з виробництва азотних добрив для сільського господарства, а також хімічних продуктів (меламін, капролактамі) для інших галузей хімічної промисловості [10; 12].

У Волинському ПГК добре розвинуті лісозаготівельна і лісопильна галузі на базі місцевої сировини, тоді як у польській і білоруській частинах євро регіону переважають підприємства деревообробної галузі. Зокрема, меблева і паперова фабрики на польській частині, а також меблева фабрика в Пінську та підприємство з виробництва деревостружкових плит і меблів в Івацевичах.

Легка промисловість євро регіону характеризується високими показниками у всьому Люблінському воєводстві, де підприємства здійснюють оброблення бавовни, штучних волокон, вовни, льону і шовку, але слабше розвинута у Волинській і Брестській областях.

Хоча за виробництвом деяких видів продукції згадані області є лідерами. Зокрема, Брестська область посідає перше місце в країні з виробництва панчішно-шкарпеткових виробів, друге – за виробництвом тканин. Також функціонує підприємство, яке випускає пряжу та трикотажні вироби. Найбільшими центрами є Брест, Пінськ і Барановичі.

У Волинському ПГК разом із виробниками з багаторічною історією («Луга» і «Ново-волинська швейна фабрика», ТЗОВ «ВКФ «Ковель»») успішно працюють новостворені підприємства – товариства з обмеженою відповідальністю «Промтексервіс», «Жасмін Лінжері», «Мода Текс», Приватне акціонерне товариство «Едельвіка», Приватне підприємство «Територія дитячої білизни» [5].

Аграрно-промисловий комплекс зосереджує 36,4% зайнятих працівників у всьому господарстві Волинської області; ще більше – у польській і білоруській частинах євро регіону.

Сільськогосподарську діяльність у Волинському ПГК провадять понад 900 суб'єктів господарювання, понад 152 тисячі особистих селянських господарств, у користуванні яких перебуває 329,2 тис. га землі. У сільськогосподарських підприємствах зайнято 11 тис. осіб. Основними галузями спеціалізації в сільському господарстві є виробництво зернових і зернобобових культур, сої, ріпака, цукрових буряків, картоплі й овочів, м'ясо-молочне скотарство, свинарство, птахівництво [3]. Найбільший прибуток дають підприємства по виробництву цукру, м'ясних і молочних виробів, спирту, пива і по переробці овочів.

Люблінське воєводство також має сприятливі умови для розвитку сільського господарства. На його території виробляють зернові, особливо пшеницю, овес і ячмінь, а також картоплю, цукрові буряки, овочі, хмель, тютюн і коноплі. Регіон є також важливим виробником молока, меду та лікувальних трав. Люблінське воєводство є провідним польським виробником м'яких фруктів, особливо малини [2]. Провідні позиції посідають підприємства з виробництва чаю, напоїв, соків (м. Люблін), молока і молочної продукції (м. Краснистав), мінеральних вод (м. Наленчув).

Агропромисловий комплекс Брестської області налічує понад 230 сільськогосподар-

ських підприємств (в основному, молоко- та м'ясопереробних комбінатів), більше 500 фермерських господарств, багато з яких вирощують овочі, фрукти, ягоди. Значна увага приділяється розвитку агротуризму [11]. Область посідає перше місце в країні за виробництвом молочної (молоко, йогурти, сир, сметана) і м'ясної продукції, плодоовочевих консервів, алкогольних напоїв. Крім того, у місті Бресті налагоджено виробництво по переробці ікри (мойви, оселедця, тріски, мінтая, летючої риби, горбуші, ікри лососевих риб), а також салатів і морської капусти, сурмі, заморожених напівфабрикатів, морозива, питної води та напоїв (компанія «Санта Бремор»). У містах Жабинці й Іваново розміщені заводи з переробки цукрового буряка, основною продукцією яких є цукор, жом, меляса [12; 13].

Важливим складником ПГК євро регіону є сфера послуг. Найбільша частка належить матеріально-побутовому блоку галузей (51,1%); друге місце посідає культурно-освітній (30,8%), третє – лікувально-оздоровчий (17,7%).

У Волинській області обсяг експорту товарів 2016 р. становив 602,6 млн. дол. Сполучених Штатів Америки (далі – США), імпорту – 1 111,7 млн. дол. Зовнішньоторговельне сальдо було від'ємним і становило 509,5 млн. дол.

Найбільші експортні поставки здійснювались до Німеччини (36,5% від загальнообласного експорту), Польщі (20,9%), Білорусі (5,4%), Нідерландів (5,3%), Російської Федерації (3,1%), Італії (2,4%) й Австрії (2,3%) [9].

Основу товарної структури експорту становили механічні пристрої та електричне обладнання, деревина і вироби з неї, продукти рослинного походження, готові харчові продукти, живі тварини та продукти тваринного походження, жири й олії тваринного або рослинного походження.

Зазначимо, що значно зріс експорт зернових культур і цукру, патоки, карамелі. Майже в десять разів збільшився експорт деревини та виробів із неї. Особливого значення в експорті набули відходи та брухт чорних металів.

Найбільші обсяги імпорту товарів припали на Білорусь (22,7% від загальнообласного імпорту), Угорщину (15,2%), Російську

Федерацію (10,2%), Німеччину (9,6%), Литву (9,4%), Італію (9,3%) та Польщу (7,8%) [8].

Серед імпортованих товарів найбільша частка припадає на мінеральні палива, нафту і продукти її перегонки, електричні машини, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, засоби наземного транспорту, ядерні реактори, котли та машини, недорогоцінні метали і вироби з них – на які припадає 78,4% усього імпорту. По 2,5% припадає на живі тварини та продукти тваринного походження, продукцію хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості, а також деревину та вироби з деревини. На решту товарів припадає менш ніж по 1,5% [9].

Крім торгівлі товарами, здійснювалась також торгівля послугами. Зокрема, у 2016 р. було експортовано послуг на суму 50,1 млн. дол. США, а імпортовано – на 33,1 млн. дол. Особливістю є те, що більше половини всіх експортованих послуг, а саме, 71,5%, припадало на Австрію, також досить помітна частка припадала на Німеччину (10,2%), Польщу (5,2%) та Румунію (2,8%). На решту країн припадало лише 10,3%.

Найвагоміші імпортні операції послугами здійснювались із партнерами Польщі (13,9%), Німеччини (10,9%), Швеції (8,8%) та Швейцарії (1,1%).

Серед експортованих переважають послуги, пов'язані з роздрібною торгівлею пальним, в обробній промисловості та транспортні. Структуру імпорту формують послуги, пов'язані з роздрібною торгівлею пальним, транспортні, послуги готелів і ресторанів і пов'язані з ліцензійною діяльністю.

Концепція розвитку прикордонних господарських комплексів євро регіону «Буг» спрямована на підвищення рівня життя населення, активну мотивацію до трудової та підприємницької діяльності, створення сприятливих умов для всебічного розвитку людини, зростання ефективності виробництва в усіх галузях економіки, пристосування основних виробничих об'єктів до ринкових умов господарювання.

Висновки із проведеного дослідження. Транскордонне співробітництво є чинником соціально-економічного розвитку ПГК Волинської області, Люблінського воєводства

і Брестської області, визначає економічні пропорції розвитку територій, сприяє раціональному розміщенню продуктивних сил регіонів, забезпечує вдосконалення та розвиток господарської інфраструктури. Транскордонна інтеграція створює умови для вдосконалення галузевої структури економіки, підвищення продуктивності праці, якості продукції та послуг, інтенсифікації розвитку прикордонних територій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Євро регіон «Буг» : Зовнішньоекономічна діяльність Волинського суспільно-територіального комплексу / за ред. Б.П. Клімчука, П.В. Луцишина. – Луцьк : Вежа, 1998. – 206 с.
2. Інформація для іноземців на сайті Люблінського воєводства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : owww.lublin.uw.gov.pl
3. Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : agrovoly.com/program.php?news=739.
4. Корольок Ю.Г. Механізми управління розвитком регіональних систем : [монографія] / Ю.Г. Корольок. – К. : Терно-граф, 2011. – 344 с.
5. Легка промисловість Волині // Волинська обласна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : volynrada.gov.ua/news/legka-promislovist-volini.
6. Луцишин Н.П. Перспективи розвитку господарського комплексу Волинської області / Н.П. Луцишин, П.В. Луцишин // Євро регіон «Буг» : Волинська область. – Луцьк : ВДУ, 2007. – С. 396–404.
7. Машинобудування на Волині // Волинська обласна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : volynrada.gov.ua/news/mashinobuduvannya-na-volini.
8. Обсяг імпорту на Волині виріс вдвічі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : vgolos.com.ua/.../obsyag_importu_na_volyni_vyris_u_dva_razy_261329.html
9. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lutsk.ukrstat.gov.ua.
10. Офіційний сайт Офісу статистичного у Любліні (Urząd Statystyczny w Lublinie) Центрального статистичного офісу Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lublin.stat.gov.pl>.
11. Програми транскордонного співробітництва об'єднують аграріїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pl-by-ua.eu/ua,news,141
12. Промышленный комплекс Брестской области [Електронний ресурс]. – Режим доступу : region.gov.by/index.php/ekonomika/promyshlennost.
13. Промышленность Республики Беларусь : Статистический сборник. – Мн. : Белстат, 2016. – 273 с.